

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення

дисертації Предибайло Алли Ігорівни

«Міжнародно-правовий захист осіб похилого віку», яка подається на

здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 29 – Міжнародні відносини

за спеціальністю 293 Міжнародне право

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням аспірантка Предибайло А. І. дотримувалася індивідуального плану наукової роботи та успішно виконала індивідуальний навчальний план, показала себе як сумлінний виконавець. За час навчання в аспірантурі Предибайло А. І. оволоділа такими компетентностями: виявляти глибокі й системні теоретичні та емпіричні знання з міжнародного права прав людини; поглиблена розуміння міжнародно-правових питань, міжнародної системи, юридичної теорії та практики (у т.ч. глибоке знання наукової літератури за профілем); кваліфіковано здійснювати наукові дослідження у сфері міжнародного права і міжнародних відносин; здійснювати наукові дослідження проблем міжнародних відносин, визначати наукові проблеми, не розроблені або недостатньо розроблені у відповідних наукових дослідженнях; готовувати наукові тексти про проміжні та кінцеві результати досліджень, готовувати та здійснювати публічну апробацію результатів досліджень.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження. Стрімке старіння населення, зумовлене зниженням дітонароджуваності та зростанням якості медичних послуг, що сприяє зменшенню смертності, є однією із найбільш важливих соціальних трансформацій сучасного світу. Така тенденція має вплив на всі сфери суспільного життя, як-от: охорона здоров'я, ринок праці, економіка, соціальний захист, внутрішньосімейні відносини тощо. Старіючі суспільства стикаються з серйозними викликами через зниження темпів економічного зростання, різке збільшення витрат на медичне обслуговування осіб похилого віку, неспроможність систем пенсійного забезпечення, високий рівень нерівності серед літніх людей та відсутність динамічного розвитку у сфері зайнятості. Поряд із цим, питання щодо забезпечення прав і свобод людини осіб похилого віку часом залишається поза увагою. Не поодинокими є випадки, коли літні люди недостатньо представлені при прийнятті рішень, що стосуються їхнього здоров'я та благополуччя, піддаються дискримінації або не мають доступу до необхідних медичних послуг та інформації. Така ситуація може бути результатом як

внутрішньодержавної політики так і стереотипного ставлення до осіб похилого віку.

Разом з тим, не зважаючи на зростаючу актуальність питання щодо дотримання прав літніх людей, тривалий час правовому врегулюванню становища цієї категорії осіб, яка є досить різномірною групою через відмінності у стані здоров'я, статі, національності, рівні освіти, розмірі доходів, не приділялося належної уваги ані на національному, ані на міжнародному рівні. Світовим співтовариством беззаперечно визнано необхідність додаткового захисту прав окремих, найбільш вразливих категорій осіб, серед яких є літні люди, проте загальнообов'язкового універсального договору, яким було б регламентовано права і свободи осіб похилого віку, досі не було прийнято. Зважаючи на вищеозначене, обрана тема наукової роботи вимагає подальшого грунтовного комплексного дослідження у зв'язку з економічною нестабільністю, збройними конфліктами, збільшенням глобальних міграційних потоків, пандемії COVID-19, що негативно позначилися на особах похилого віку та оголили й посилили критичні прогалини у захисті прав літніх людей, які формувалися протягом багатьох років, такі як дискримінація за ознакою старшого віку, відсутність соціального захисту та доступу до медичних послуг, відсутність автономії та участі у процесі прийняття рішень тощо.

Мета дисертаційного дослідження полягає у розкритті міжнародно-правової та інституційної основ захисту прав осіб похилого віку на універсальному і регіональному рівнях.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі **завдання**:

- охарактеризувати міжнародний універсальний і регіональний правовий механізм захисту осіб похилого віку;
- розкрити питання захисту прав осіб похилого віку під час збройних конфліктів;
- на підставі аналізу існуючих норм, теоретичних розробок сформулювати рекомендації щодо удосконалення положень міжнародно-правових актів у розрізі захисту осіб похилого віку;
- надати міжнародно-правову характеристику основним об'єктам захисту прав осіб похилого віку та виокремити їх особливості; проаналізувати діяльність правозахисних міжнародних інституцій у цьому напрямку;
- розкрити особливості міжнародного універсального і регіонального інституційних механізмів захисту осіб похилого віку та їх практичну складову;
- визначити роль спеціалізованих установ і неурядових організацій у захисті прав осіб похилого віку.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини у галузі захисту прав людини.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий захист осіб похилого віку.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового пізнання. Так, аналіз міжнародно-правового підґрунтя (міжнародні угоди, резолюції і рекомендації міжнародних міжурядових організацій, рішення міжнародних інституційних органів універсального і регіонального характеру) здійснювався за допомогою формально-логічного методу. Цей метод також було використано для виявлення прогалин і суперечностей у міжнародних актах у досліджуваній сфері, для вироблення пропозицій щодо їх удосконалення. Порівняльно-правовий метод застосовувався для з'ясування положень міжнародних універсальних і регіональних актів, що регламентують правила поводження з літніми людьми у різних сферах правовідносин (соціальній, трудовій тощо). Використання системно-структурного методу дозволило встановити заходи щодо попередження та викорінення порушень прав літніх людей державами у соціальній сфері та у сфері забезпечення громадянських прав, тоді як системно-функціональний метод дав змогу з'ясувати місце і роль держав у дотриманні і захисті трудових та соціальних прав літніх людей, гарантованих міжнародними актами. Системний метод використано при аналізі генези та подальшої еволюції правового регулювання захисту прав осіб похилого віку. Аксіологічний метод використано при характеристиці практичного дотримання прав літніх людей у різних сферах правовідносин (на національному рівні), що знайшло підтвердження в наведених у роботі прикладах рішень міжнародних договірних органів, Комітету ООН з прав людини, Європейського суду з прав людини, Міжамериканського суду з прав людини, Суду ЄС тощо; значимості принципу гендерної рівності й толерантного ставлення до літніх людей, як вразливої категорії осіб в усіх сферах правовідносин.

3. Особистий внесок дисертанта в отриманні наукових результатів та їх новизна. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення та висновки з рекомендаціями обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилання. В індивідуальних наукових працях застосовано лише авторські ідеї та розробки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині міжнародного права комплексною науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягало у з'ясуванні організаційно-правової основи захисту прав осіб похилого віку на міжнародному універсальному і регіональному рівнях. У результаті проведеного дослідження було вироблено нові положення, спрямовані на удосконалення та розвиток сучасної доктрини міжнародного публічного права щодо дотримання прав літніх людей.

Уперед:

- комплексно проаналізовано міжнародно-правову основу щодо захисту прав осіб похилого віку на універсальному і регіональному рівнях. Констатовано, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив стандарти поводження з літніми людьми на кшталт договору регіонального рівня (Міжамериканська конвенція про захист прав людини осіб похилого віку, Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права літніх людей в Африці);

- розкрито міжнародно-правову основу щодо забезпечення права на автономію осіб похилого віку. Встановлено, що під правом на автономію розуміється можливість приймати самостійно рішення, управляти собою та нести відповідальність за власні рішення;

- охарактеризовано практику міжнародних контрольних і судових органів щодо забезпечення прав людини осіб похилого віку в галузі праці і соціального захисту, охорони здоров'я, кримінально-правовій сфері тощо (на прикладі Європейського суду з прав людини, Міжамериканського суду з прав людини, Суду ЄС, Комітету ООН з прав людини тощо); встановлено, що означені інституції захищають права людини літніх осіб, які гарантовані кожній особі міжнародним правом прав людини крізь призму їх особливих потреб;

- зосереджено увагу на характеристиці позитивного досвіду неурядових міжнародних організацій (Віденський Комітет неурядових організацій з питань старіння, Глобальний альянс за права людей похилого віку, Amnesty International, HelpAge International тощо) у захисті прав осіб похилого віку. Акцентовано, що їх діяльність є невід'ємною складовою загального інституційного механізму; підкреслено їх внесок у покращення безпеки і добробуту літніх людей та вплив на удосконалення нормативно-правової основи, чому сприяє тісна співпраця з міжнародними міжурядовими структурами і національними урядами.

Удосконалено:

- підходи щодо розуміння концепції дискримінації. Встановлено, що в міжнародних угодах з прав людини у більшості випадків вік як заборонена ознака дискримінації не згадується, разом з тим такі ознаки як «інша обставина» («other status», «any status») та «будь-яке інше соціальне становище» («any other social condition») можуть бути застосовані до віку;

- теоретичні положення щодо принципу гендерної рівності в аспекті дотримання прав літніх жінок. Визначено, що вплив гендерної нерівності протягом життя посилюється в літньому віці і нерідко ґрунтуються на глибоко укорінених культурних і соціальних нормах;

- концепцію захисту цивільного населення під час збройних конфліктів, зокрема такої вразливої категорії як літні люди. Підсумовано, що не зважаючи на те, що особи похилого віку захищені міжнародним гуманітарним правом та міжнародним правом прав людини, на практиці їхні права часто ігноруються сторонами конфлікту, що вимагає здійснення

ефективної моніторингової діяльності з боку урядів, представників збройних сил, міжнародних установ та неурядових організацій.

Набули подального розвитку наукові положення щодо:

- співвідношення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Зокрема визначено, що здебільшого науковці дотримуються думки про те, що соціальний захист є ширшим за своїм змістом і включає в себе соціальне забезпечення, однак ООН та її спеціалізована установа – Міжнародна організація праці застосовують у своїх актах означені поняття як взаємозамінні та синонімічні;
- трудових правовідносин. Висловлено позицію, що у трудових правовідносинах вік трудівника не має значення, за виключенням видів робіт, які потребують особливих навиків, швидкої реакції, гарного здоров'я (напр., пожежники, військові та ін.). Зважаючи на зростаючі темпи старіння населення, в інтересах держав слід докласти максимум зусиль задля створення середовища доступного для реалізації трудового потенціалу літніх людей. Особи похилого віку повинні розглядатися як повноцінні учасники процесу розвитку суспільства;
- дотримання прав ув'язнених осіб. Визначено, що міжнародні акти, які стосуються поводження з особами, позбавленими волі, є універсальними і застосовними до осіб похилого віку. Проте літні ув'язнені можуть стикатися з додатковими труднощами через їхній похилий вік, поганий стан здоров'я та обмежену автономію і мобільність, що вимагає прийняття відповідних заходів з урахуванням означених факторів;
- забезпечення права на здоров'я. Вказано, що дотримання права на здоров'я має особливо важливе значення для літніх людей, що обумовлено поступовим погіршенням стану здоров'я через об'єктивний процес старіння і загострення хронічних хвороб.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Обґрунтованість та достовірність наукових положень результатів і висновків дисертації забезпечена використанням широкого кола міжнародних угод, актів м'якого права та прецедентної практики міжнародних правозахисних органів, літературних першоджерел та методів наукового пізнання. При обґрунтуванні теоретичних висновків дисертації здобувач керувалася положеннями загальної теорії права, теорії та практики міжнародного і європейського права. Застосування сукупності наукових методів разом із принципами, а також сучасними науковими підходами надало змогу виконати поставлені в дисертації завдання, досягти мети дослідження і забезпечити наукову достовірність та чіткість одержаних теоретичних результатів, що в кінцевому підсумку сприяло всебічності, повноті та об'єктивності одержаних наукових висновків.

5. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, навчальній та законотворчій діяльності: у науково-дослідній сфері – для подального поглибленаого теоретичного вивчення

міжнародно-правового захисту осіб похилого віку; у правотворчій сфері – для розробки та удосконалення положень нормативно-правових актів для усунення існуючих прогалин та колізій; у правозастосовній діяльності – результати наукового дослідження можуть бути використані для вдосконалення положень щодо захисту осіб похилого віку відповідно до міжнародно-правових стандартів; у навчальних цілях – результати роботи можуть бути використані при розробці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне публічне право», «Захист вразливих категорій осіб у міжнародному праві», «Навчання у сфері захисту прав людини»; в інформаційно-аналітичній сфері – для розширення знань про права людини.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 9 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні. Також напрацювання були висвітлені в одноосібному розділі колективної монографії, що рекомендована до друку вченому радою, та 4-х тезах наукових доповідей.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

публікації у фахових виданнях України:

1. Предібайло А. І. Щодо визначення поняття дискримінації осіб похилого віку у сфері трудових відносин: міжнародний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 266-269.
2. Предібайло А. І. Міжнародно-правова основа захисту трудових прав літніх людей. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки*. 2020. № 4. Т. 1. С. 271-279.
3. Предібайло А. І. Міжнародний захист осіб похилого віку під час збройних конфліктів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 435-438.

одноосібні розділи у колективних монографіях, що рекомендовані до друку вченими радами закладів та пройшли рецензування:

4. Предібайло А.І. Організаційно-правові засади захисту прав літніх людей (на прикладі американського і африканського регіонів). *Moderní aspekty vědy: XXV. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. С. 296-307.

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу

5. Предібайло А. Право на автономію осіб похилого віку: міжнародно-правовий аспект. *Věda a perspektivy*. 2022. № 11(18). С. 260-268.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертаций:

6. Предибайло А. І. Міжнародно-правові механізми протидії торгівлі особами похилого віку. *Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 листопада 2019 р.). Харків, 2019. С. 317-319.

7. Предибайло А. І. Міжнародно-правове регулювання паліативної та хоспісної допомоги для осіб похилого віку. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 вересня 2019 р.). Харків, 2019. С. 24-27.

8. Предибайло А. І. Значення Європейської соціальної хартії в регулюванні соціальних прав осіб похилого віку. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 вересня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 139-142.

9. Предибайло А. І. Особливості захисту прав літніх людей-мігрантів. Матеріали Норвезько-української конференції, присвяченої діяльності Ф. Нансена в Україні у 1921–1922 роках (м. Харків, 10-11 жовтня 2019 р.). Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Посольство Норвегії в Україні. Харків, 2019. С. 1-5.

7. Дотримання академічної добросередності.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувачки, наукових праць здобувачки та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної добросередності.

8. Апробація матеріалів дисертації.

Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ключові положення роботи доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми» (м. Харків, 26 листопада 2019 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (м. Харків, 20-21 вересня 2019 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи» (м. Одеса, 27 вересня 2019 року), Норвезько-українській конференції, присвяченої діяльності Ф. Нансена в Україні у 1921-1922 роках (м. Харків, 10-11 жовтня 2019 року).

9. Оцінка структури, мови та стилю дисертації.

Дисертація написана чіткою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено в суворій логічній послідовності та доступний для сприйняття. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019), і вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота А.І. Предбайло відповідає спеціальності 293 –Міжнародне право.

**11. Результати обговорення та проведення презентації.
Рекомендація дисертації до захисту.**

Здобувачкою було представлено основні результати дисертаційної роботи на засіданні кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна щодо попередньої експертизи дисертації у формі презентації і наукової дискусії після її завершення. За підсумком обговорення, дисертаційне дослідження було оцінено позитивно.

Дисертаційна робота Предбайло Алли Ігорівни виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень дослідження, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи спеціальності 293 «Міжнародне право» дисертація Предбайло А.І. «Міжнародно-правовий захист осіб похилого віку» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право з галузі знань 29 – Міжнародні відносини.

Головуючий,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного і
європейського права юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Євген ТІТОВ

